

Ռուսաստանի Դաշնության նկատմամբ կիրառվող պատժամիջոցների վերափոխումը

Պետրոսյան Գոր Է.

Ասպիրանտ, դասախոս, ԵՊՀ, Միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետ,
Քաղաքագիտության ամբիոն (Երևան, ՀՀ)
gor.petrosyan@ysu.am

ՀՏԳ՝ 327.8; EDN: VYJODM

Հանգուցաբառեր՝ պատժամիջոցներ, միջազգային հարաբերություններ, Ռուսաստանի Դաշնություն, տնտեսական սահմանափակումներ, էմբարգո, Ուկրաինական հակամարտություն, ԱՄՆ-ՌԴ հարաբերություններ, վերափոխում:

Трансформация санкционной политики в отношении Российской Федерации

Петросян Гор Э.

Аспирант, преподаватель ЕГУ,
Факультет международных отношений, Кафедра политологии (Ереван, РА)
gor.petrosyan@ysu.am

Аннотация: В 2022 году Россия установила антирекорд, став мировым лидером по количеству наложенных на нее санкций. В последние годы санкции против России, их последствия стали предметом ежедневных политических споров и академических дискуссий. Однако, чтобы оценить эффективность санкций, нужно сначала понять политическое целеполагание санкционной политики. Целью данной статьи является исследование процесса трансформации политических мотивов принятия санкционной политики Западом. Для достижения поставленной цели автор проанализировал официальные документы, решения и заявления, сделанные лидерами стран, применяющих санкции против РФ, в контексте текущих геополитических событий и сопоставил полученные выводы с концептуальной литературой. Выводы оказались следующими: санкции против России из инструмента политической коммуникации, используемого для предупреждения России о неприемлемости ее политики, преобразовались в инструмент политики сдерживания; а в некоторых случаях применение санкций является не инструментом, а целью политики.

Ключевые слова: санкции, международные отношения, Российская Федерация, экономические ограничения, эмбарго, украинский конфликт, американо-российские отношения, трансформация.

Transformation of Sanctions against the Russian Federation

Petrosyan Gor E.

PhD student and lecturer at YSU,
Faculty of International Relations, Chair of Political Science (Yerevan, RA)
gor.petrosyan@ysu.am

Abstract: In 2022, Russia set an anti-record becoming the most-sanctioned country in the world. Sanctions against Russia and their consequences have become the subject of both everyday political debate and academic discussion in recent years. In order to assess the effectiveness of sanctions, one must understand the political purpose of the sanctions first. The goal of this article is to study the process of transformation of political motives for the adoption of the sanction policy by the West. To achieve this goal, the author analyzed official documents, decisions and announcements made by the leaders of the countries implementing sanctions against the Russian Federation, in the framework of geopolitical events, and compared the conclusions with conceptual literature on the topic. The main conclusions of the article are the following: sanctions against Russia have transformed from the means of political communication, aimed to get across the idea of Russia's policy being unacceptable, into a means of containment policy; in some cases, the application of sanctions is not a means, but the goal of the policy.

Keywords: sanctions, international relations, the Russian Federation, economic restrictions, embargo, the Ukrainian conflict, US-Russia relations, transformation.

Ռուսաստանի Դաշնության կողմից 2022 թ.-ի փետրվարին Ուկրաինայի դեմ ռազմական գործողության մեկնարկից հետո սկսվեց նաև արևմտյան պետությունների (ԱՄՆ-ն և դաշնակից պետությունները, ԵՄ-ն և անդամ պետությունները) կողմից ՌԴ-ի նկատմամբ պատժամիջոցների կիրառման նոր փուլը: Ռազմական

գործողության մեկնարկից ընդամենը տասն օր անց ՌԴ-ի նկատմամբ կիրառված պատժամիջոցների քանակը պատմական ռեկորդի հասավ, իսկ ՌԴ-ն զբաղեցրեց պատժամիջոցների ենթարկված երկրներից առաջատարի դիրքը՝ առաջ անցնելով Իրանից և Հյուսիսային Կորեայից [1]: Ըստ Ռուսաստանի Դաշնության նա-

խագահի՝ պատժամիջոցների քաղաքականության այդպիսի մոտեցումը նման է պատերազմի հայտարարման [2]: Արևմուտքի կողմից ՌԴ-ի նկատմամբ կիրառվող պատժամիջոցների հետազոտությունն ունի առանցքային կարևորություն պատժամիջոցների կիրառման քաղաքական նպատակների վերլուծության, ինչպես նաև ստեղծված նոր իրավիճակում պատժամիջոցների մեխանիզմների և հակամիջոցների արդյունավետության ուսումնասիրության համար:

Հակառուսական պատժամիջոցների արդյունավետության մասին գրվել են տասնյակ, եթե ոչ հարյուրավոր աշխատություններ ինչպես տեսական, այնպես էլ քաղաքական հետազոտությունների (Policy study) տեսքով: Մասնագետները Ռուսաստանի դեմ կիրառվող պատժամիջոցներին տվել են թե՛ արդյունավետության և գովասանքի [3], թե՛ ամբողջական ձախողման քննադատողական գնահատականներ [4]: Սակայն, պատժամիջոցների կիրառման արդյունավետությունը գնահատելու համար անհրաժեշտ է նախ հասկանալ տվյալ պատժամիջոցի կիրառման իրական՝ քաղաքական նպատակը, այնուհետև միայն հնարավոր կլինի գնահատել գործիքի՝ պատժամիջոցի կիրառման արդյունավետությունը:

Գ. Հոֆբաուերի, Ջ. Սքոթի և Ք. Էլիոթի հեղինակած պատժամիջոցների բնույթի մասին ֆունդամենտալ աշխատությունում հեղինակներն առանձնացնում են պատժամիջոցների կիրառման հետևյալ նպատակները՝ վճռակալության դրսևորման ցուցադրություն, ներքաղաքական պահանջների բավարարում, հանրությանը առավել վճռական միջոցների պատրաստում և հակառակորդ պետությունների զսպում [5]: Հեղինակները ընդգծում են նաև պատժամիջոցների կիրառման պատմականորեն ձևավորված նպատակները՝ հետ քաշել գործերը սահմանային բախումներից, հրաժարվել տարածքների յուրացումից և ռազմական այլ արկածախնդրություններից [5]: Սակայն կարծում ենք, որ պատժամիջոցների իրական քաղաքական նպատակներն առավել ընդգրկում են և ամենևին չեն սահմանափակվում պատժամիջոցի կիրառման պաշտոնական պատճառաբանությամբ [6]: ՌԴ նկատմամբ կիրառվող պատժամիջոցները նոր հնարավորություն են՝ ուսումնասիրելու պատժամիջոցների կիրառման քաղաքական տրամաբանությունը:

ՌԴ-ը դե յուրե գտնվել է պատժամիջոցների ազդեցության տակ իր անկախության ողջ ընթացքում, քանի որ ԽՍՀՄ նկատմամբ ԱՄՆ-ի կիրառած որոշ պատժամիջոցներ, ինչպիսին էր՝ Ջեքսոն-Վեյնիկի ակտը, որը սահմանափակում էր առևտուրը ԽՍՀՄ-ի հետ, շարունակում էր գործել ԽՍՀՄ փլուզումից հետո վերջինիս իրավահաջորդ ՌԴ-ի նկատմամբ մինչև 2012

թվականը՝ չնայած պատժամիջոցի հիմք հանդիսացող՝ հրեաների Իսրայել մեկնելու արգելքը վաղուց արդեն չեղարկվել էր [7]: ԱՄՆ-ի կողմից 2012թ.-ին վերոնշյալ օրենքի չեղարկումը համընկավ ՌԴ-ի նկատմամբ «Օրենքի գերակայության հաշվետվողականության ակտ»-ի կիրառման հետ, որն առավել հայտնի է որպես Մազնիտսկու ակտ [8]: Վերոնշյալ ակտի համաձայն՝ պատժամիջոցներ էին սահմանվում ՌԴ իրավապահ մարմիններում աշխատող այն պաշտոնյաների նկատմամբ, որոնք, ըստ ԱՄՆ կոնգրեսի, փոխկապակցված էին իրավապաշտպան Ս. Մազնիտսկու սպանության գործի հետ:

Թեպետ, Մազնիտսկու ակտի համաձայն՝ պաշտոնապես պատժամիջոցներ չէին կիրառվում ՌԴ-ի նկատմամբ որպես պետության, այնուամենայնիվ, ակտն ուներ խորհրդանշական կարևորություն, ըստ էության դա ԱՄՆ-ի կողմից առաջին պատժամիջոցն էր ՌԴ-ի նկատմամբ, քանի որ անգամ 2008 թվականի ռուս-վրացական հնգօրյա պատերազմից հետո ԱՄՆ-ն խուսափել էր ՌԴ-ի նկատմամբ պատժամիջոցներ կիրառելուց: Մազնիտսկու ակտի կիրառումը ռուս-ամերիկյան հարաբերություններում շրջադարձի ազդանշան էր, ըստ որի՝ երկու պետությունների միջև գոյություն ունեցող տարաձայնությունները այլևս անհնար էր դառնում լուծել միայն դիվանագիտական ճանապարհով և անցում էր կատարվում ուժային քաղաքականության կիրառմանը: Ընդ որում, կողմերից յուրաքանչյուրը հետագայում կիրառելու էր իրեն հասանելի և ընդունելի ուժային գործիքները միջազգային հարաբերություններում սեփական շահերի առաջ մղման համար՝ ՌԴ-ի պարագայում ռազմական միջամտության, իսկ ԱՄՆ-ի պարագայում տնտեսական, ֆինանսական, տեխնոլոգիական և այլ մեթոդներով ճնշում գործադրելու միջոցով:

Ռուսաստանի Դաշնության և Արևմուտքի միջև հարաբերությունների փոխակերպումը գործընկերությունից դեպի առճակատում առաջին անգամ հրապարակայնացվեց 2007 թ.-ին՝ Մյունխենի անվտանգության քաղաքականության համաժողովի ընթացքում, որտեղ ՌԴ նախագահ Վ. Պուտինը իր ելույթում քննադատություն հնչեցրեց «միաբևեռ աշխարհակարգի և ՆԱՏՕ-ի՝ դեպի ՌԴ սահմանների ընդայնման անթույլատրելիության» մասին [9]: Այսպիսով, ՌԴ-ը բացահայտ կերպով մարտահրավեր էր նետում ՆԱՏՕ-ի՝ Եվրոպական մայրցամաքում անվտանգության կառուցվածքի գլխավոր ճարտարապետը լինելու մենաշնորհին՝ ազդարարելով հետսառըպատերազմյան ստատուս քվոյի անընդունելիության մասին: Այնինչ Սառը պատերազմից հետո ՌԴ-ն որդեգրել էր ԱՄՆ-ի և հատկապես ԵՄ-ի հետ սերտ գործընկերության ռազմավարություն:

Ս. Մազնիսուկու մահը անշուշտ ողբերգական էր, սակայն ինչպես ՌԴ-ի և ԱՄՆ-ի, այնպես էլ աշխարհի շատ պետությունների մեկուսարաններում արձանագրվում են մարդկանց խոշտանգման և մահվան դեպքեր: Ուստի, Մազնիսուկու ակտի տրամաբանությունն անհրաժեշտ է դիտարկել ոչ միայն մարդու իրավունքների և օրենքի, այլև առավել լայն՝ քաղաքական լույսի ներքո: Ս. Մազնիսուկու ակտի ընդունման գործում իր ներդրումն է ունեցել վերջինիս գործատու կազմակերպության՝ «Hermitage capital» ընկերության գործադիր տնօրեն Վ. Բրոդերը [10]: Վ. Բրոդերը լոբբիստական գործունեություն էր իրականացնում նաև ԱՄՆ Սենատում և այսպիսով ազդեցություն ունենում ԱՄՆ-ի կողմից Մազնիսուկու ակտի ընդունման գործընթացի վրա [11]: Սակայն, Մազնիսուկու ակտի մշակման և կիրառման գործում շատ ավելի լայն ազդեցություն ունեին թե՛ ԱՄՆ ներքաղաքական զարգացումները, թե՛ աշխարհաքաղաքական փոփոխությունները, որոնք տեղի էին ունենում մի շարք տարածաշրջաններում: Մազնիսուկու ակտի համաձայն՝ ԱՄՆ կոնգրեսը հնարավորություն էր ստանում պատժամիջոցներ կիրառելու ոչ միայն Ս. Մազնիսուկու մահվան մեջ մեղավորություն ունեցողների նկատմամբ, այլև նրանց նկատմամբ, ովքեր աշխարհի ցանկացած կետում պատասխանատու էին «արտադատական սպանությունների, խոշտանգումների կամ միջազգայնորեն ճանաչված մարդու իրավունքների և ազատությունների այլ կոպիտ խախտումների համար, որոնք կատարվել են այն անձանց նկատմամբ» [8]: Այսպիսով, ԱՄՆ-ն հնարավորություն էր ստանում հետագայում պատժամիջոցներ կիրառել ոչ միայն Ս. Մազնիսուկու սպանության մեջ մեղադրվող և ՌԴ պաշտոնյա կամ քաղաքացի հանդիսացող անձանց նկատմամբ, այլև աշխարհի ցանկացած կետում ցանկացած անձի նկատմամբ, որոնք ըստ ԱՄՆ պետության կիսանդամային ակտում սահմանված ապօրինությունների կատարման «հանցակից», և նրանց նկատմամբ կարող է կիրառվել ԱՄՆ մուտքի արգելքի և հաշիվների սառեցման պատժամիջոց: 2016 թ.-ին ԱՄՆ կոնգրեսը ընդունեց «Գլոբալ Մազնիսուկու» ակտը, որն առավել լայն և ճկուն գործիքակազմ էր տրամադրում ԱՄՆ նախագահին պատժամիջոցներ կիրառելու համար [12]: Վերոնշյալ օրենքների կիրառմամբ պատժամիջոցների ծածկույթը տարածվում է ՌԴ-ից մինչև Եմեն, ՉԺՀ-ից մինչև Հաիթի [13]: Նոր ակտը նաև հնարավորություն էր տալիս՝ բռնագրավելու պատժամիջոցների տակ հայտնված անձանց անշարժ և շարժական գույքը:

Իրավական տեսանկյունից Մազնիսուկու ակտի կարգավորման ոլորտը խիստ խոցելի է,

քանի որ հնարավորություն է տալիս ԱՄՆ կոնգրեսին արտադատական պատժամիջոց կիրառել ֆիզիկական անձանց նկատմամբ, որոնց մեղավորությունը ճանաչված չէ դատարանի կողմից: Առհասարակ, միջազգային պատժամիջոցների կիրառման օրինականությունն իրավաբանության փորձագետների համար բանավեճի լայն և անվերջանալի թեմա է [14]: Յեյի համալսարանի միջազգային իրավունքի պրոֆեսոր Մայքլ Ռայսմանը համարում էր, որ քաղաքական նպատակին հասնելու համար կարճատև և թիրախավորված պատերազմն իրավունքի տեսանկյունից առավել հիմնավոր կարելի է համարել, քան համընդհանուր և երկարաժամկետ պատժամիջոցների կիրառումը, որն ավելի մեծ վնաս է հասցնում հասարակ քաղաքացիներին [15]: Ավելին, հեղինակն առաջարկում էր համապատասխանեցնել պատժամիջոցների կիրառումը ռազմական օրենքների սկզբունքներին: Սակայն, թե՛ պատժամիջոցների կիրառումն առհասարակ, թե՛ Մազնիսուկու ակտի կիրառումը, թե՛ հետագա պատժամիջոցների սահմանումը ԱՄՆ-ի կողմից, բխում են ռեալիզմի քաղաքական մտածողությունից:

Մազնիսուկու ակտն ընդունվեց ԱՄՆ-ի կողմից ռազմական ուժի միջոցով հակամարտություններին լուծում տալու գերակայության քաղաքականությունից հրաժարվելու պայմաններում: Նման փոփոխությանը նպաստել էր ԱՄՆ-ում տիրող հանրային տրամադրությունների փոխակերպումը, որոնք 2012 թ.-ին էականորեն տարբերվում էին 2001 թ.-ի սեպտեմբերի 11-ի սահաբեկություններին հաջորդած ժամանակահատվածի հասարակական տրամադրություններից: 2008 թ.-ի նախագահական ընտրություններին ԱՄՆ նախագահ էր ընտրվել Դեմոկրատական կուսակցության ներկայացուցիչ Բ. Օբաման, որի արտաքին քաղաքական հռետորաբանությունն ավելի չափավոր էր, քան իր նախորդինը (Չ. Բուշ կրտսեր), իսկ արտաքին քաղաքականության իրականացման գործիքները՝ առավել մեղմ [16]: Դեռևս 2011 թ.-ի դեկտեմբերին ԱՄՆ նախագահ Բ. Օբաման հայտարարեց Աֆղանստանում և Իրաքում հակամարտությունից դուրս գալու ԱՄՆ-ի նպատակների մասին [17]: Այսպիսով, ԱՄՆ արտաքին քաղաքականության ուժային գործիքակազմում ռազմական ուժի կիրառումն աստիճանաբար իր տեղը զիջում էր պատժամիջոցներին: Սակայն, քաղաքականության իրացման գործիքի փոփոխությունը ոչ թե ԱՄՆ-ի կողմից սեփական շահերի՝ այդ թվում համաշխարհային քաղաքականության մեջ ԱՄՆ-ի տնտեսական և քաղաքական հեգեմոնիայի, պահպանման քաղաքականությունից հրաժարումն է, այլ տվյալ ժամանակահատվածում այդ շահերի պահպանմանը միտված առավել օպտիմալ գործիքի ընտրությունը:

Մագնիտսկու ակտի ընդունումը հետևանքն էր նաև ՌԴ-ի և ԱՄՆ-ի միջև աստիճանական աճող լարման, որն արդեն իսկ 2012 թ.-ի սեպտեմբերին հանգեցրել էր ՌԴ-ի կողմից ԱՄՆ-ի Միջազգային զարգացման գործակալության գործունեության կասեցմանն իր տարածքում: Այսպիսով, Մագնիտսկու ակտի կիրառմամբ ԱՄՆ-ն փորձում էր նաև հեղինակության պատասխան վնաս հասցնել ՌԴ-ին: Սակայն ԱՄՆ-ի կողմից ՌԴ-ի նկատմամբ կիրառվող պատժամիջոցներն էականորեն սաստկացան 2014 թ.-ից հետո: ՌԴ-ի նկատմամբ կիրառված պատժամիջոցների միտումները հասկանալու և արդյունավետությունը գնահատելու համար անհրաժեշտ ենք համարում վերլուծել դրանց նպատակները:

Անհրաժեշտ է հաշվի առնել այն, որ ժողովրդավարական համակարգ ունեցող պետություններում, ինչպիսին է ԱՄՆ-ն, հանրային տրամադրությունները մեծ նշանակություն ունեն քաղաքական դերակատարների համար, ուստի թե՛ դեմոկրատական, թե՛ հանրապետական քաղաքական գործիչների շարքերում կան քաղաքական գործիչներ, որոնք փորձում են հասարակական տրամադրությունները վերածել սեփական քաղաքական կապիտալի: Միջուկային սպառազինության առկայությունը ՌԴ-ի նկատմամբ ռազմական ուժի կիրառումը դարձնում է անտրամաբանական, ուստի ամերիկյան քաղաքական գործիչները պատժամիջոցներն օգտագործում են որպես իրենց քաղաքական ուժի վճռականության ցուցադրության գործիք: Այսպիսով, Մագնիտսկու ակտի և հետագա պատժամիջոցների սահմանման ժամանակ ԱՄՆ-ում և վերջինիս դաշնակից պետություններում ներքաղաքական դերակատարների քաղաքական շահերը պատժամիջոցների կիրառման անարհամարելի գործոն են: ԱՄՆ-ում 2014 և 2017 թթ. պատժամիջոցների սահմանման շուրջ հակասություններն ընթանում էին ոչ միայն հանրապետականների և դեմոկրատների միջև, այլև նախագահների վարչակազմերի և սենատի անդամների միջև [18]: Եթե 2014 թ.-ին նախագահ Օբամային հաջողվում էր կոնսենսուս գտնել կոնգրեսականների հետ պատժամիջոցներ սահմանելիս, ապա 2017 թ.-ին Դ. Թրամփը ստիպված էր գնալ ցավալի գիշումների, երբ ընդունվեց «Ամերիկայի հակառակորդներին պատժամիջոցների միջոցով հակազդելու մասին» օրենքը [19]: ԱՄՆ նախագահ Դ. Թրամփը նշված օրենքի ընդունումը համարում էր հիմնադիր հայրերի կողմից գործադիրին օժտած լիազորությունների սահմանափակում Կոնգրեսի կողմից [20]: Օրենքը փաստացի գրկում էր ԱՄՆ նախագահին պատժամիջոցների չեղարկման օպերատիվ դեկլարման հնարավորությունից, բայց ավելի շատ լիազորություններ և

ճկուն գործիքակազմ էր տալիս ԱՄՆ գանձապետարանին և պետքարտուղարությանը ըստ անհրաժեշտության ընդլայնելու պատժամիջոցները ՌԴ-ի նկատմամբ: Այսպիսով, մի կողմից ստեղծվում էր նոր և ճկուն գործիք ԱՄՆ-ի հակառակորդների նկատմամբ օպերատիվորեն նոր պատժամիջոցներ կիրառելու համար, մյուս կողմից վնաս էր հասցվում քաղաքական հակառակորդին՝ ի դեմս Դ. Թրամփի: Հարկ է նշել, որ Դ. Թրամփը ԱՄՆ քաղաքական համակարգի համար համարվում էր ոչ ինստիտուցիոնալ անձնավորություն, իսկ օրենքն ընդունվել էր Դ. Թրամփի նախագահ ընտրվելու գործընթացում ՌԴ-ի միջամտության խոսույթների լայն քննարկման հանգամանքներում [21]: Այսպիսով, ԱՄՆ-ի կողմից ՌԴ-ի նկատմամբ կիրառված պատժամիջոցների նպատակներից մեկն է ներքաղաքական հաղորդակցությունը երկու մակարդակում՝ հորիզոնական, երբ պատժամիջոցների կիրառման նախաձեռնության համար միմյանց հետ մրցակցում են քաղաքական ուժերը, ինչպես Մագնիտսկու ակտի ընդունման ժամանակ էր և ուղղահայաց, երբ իշխանությունները փորձում են պատժամիջոցների կիրառմամբ ցույց տալ իրենց վճռականությունը ներքին լարմանին:

Մագնիտսկու ակտն իր էությամբ «խելացի պատժամիջոցների» կիրառման տարատեսակ էր՝ ուղղված անհատների դեմ, և հիմնական արտաքին նպատակը ՌԴ-ին քաղաքականության անընդունելիության ազդակ տալն էր: ՌԴ-ի նկատմամբ կիրառված պատժամիջոցների նպատակների թվում հետագայում ևս պահպանվել է հաղորդակցային գործառույթը: Դրիմում անցկացված հանրաքվեից հետո՝ 2014 թ.-ի մարտապրիլ ամիսներին, ԱՄՆ-ն, ԵՄ-ն, Կանադան և Ճապոնիան սկսեցին պատժամիջոցներ կիրառել ՌԴ-ում քաղաքական ազդեցություն ունեցող անհատների նկատմամբ՝ սառեցնելով վերջիններիս բանկային հաշիվներն ու թույլ չտալով մուտք գործել իրենց պետության տարածք [22]: Այս փուլում պատժամիջոցները զգուշավոր էին, իսկ դրանց կիրառման արդյունավետությունը՝ խիստ կասկածելի: ՌԴ-ն արդեն իսկ ուժ էր կիրառել Ուկրաինայի նկատմամբ և ըստ էության հասել իր նպատակներին, իսկ ԱՄՆ-ի և ԵՄ-ի կողմից անհատների հաշվեհամարների սառեցումը տվյալ պարագայում անհամաչափ պատասխան էր: Սակայն անհամաչափությունը կարելի է բացատրել այն հանգամանքով, որ ԱՄՆ-ի, ԵՄ-ի և նրանց դաշնակիցների համար անակնկալ էր ՌԴ-ի կողմից ուժի նման «հանդուգն» կիրառումը: ԵՄ-ի մի շարք պետություններ ունեին սերտ տնտեսական կապեր ՌԴ-ի հետ և նախնական փուլում դժկամությամբ էին այդ շահերը պատրաստ գիջել: Մյուս կողմից, Սառը պատերազմից հետո ԵՄ-ն չունեւր պատ-

ժամիջոցների կիրառման այնպիսի փորձ և ինստիտուցիոնալացում, ինչպիսին ունեն ԿՄՆ-ը:

Սակայն, 2014 թ.-ի հուլիսին Ուկրաինայի արևելյան հատվածի երկնքում Սալազիական ավիաուղիներին պատկանող ինքնաթիռի խոցման ողբերգական դեպքից հետո ՌԴ-ի նկատմամբ կիրառվող պատժամիջոցները խստացվեցին: Պատժամիջոցների կիրառման արդյունավետությունը բարձրացնելու նպատակով ԿՄՆ-ն և ԵՄ-ն սկսեցին կոորդինացնել իրենց պատժամիջոցները և ընդլայնել պատժամիջոցների թիրախում հայտնված օբյեկտների ցանկը՝ ներառելով ոչ միայն ֆիզիկական, այլև իրավաբանական անձանց: ՌԴ-ի նկատմամբ պատժամիջոցների այս ալիքի հիմնական թիրախն էին հանդիսանում ՌԴ սոցիալ-տնտեսական և անվտանգային զարգացման համար կարևոր ճյուղերը, ինչպիսիք են՝ բանկային և ներդրումային, պաշտպանական և տեխնոլոգիական, հանքագործության և վերամշակման ոլորտները: Սահմանափակումներ էին մտցվում ռուսական խոշոր բանկերի՝ ՎՏԲ բանկի, Գազպրոմբանկի և մի շարք այլ ֆինանսական կառույցների նկատմամբ: Համաձայն նոր պատժամիջոցների՝ խստացվում կամ արգելվում էր ֆինանսական միջոցների տրամադրումը ռուսական առաջատար ֆինանսական կազմակերպություններին [23]: Սակայն, այս սահմանափակումները ընդգրկում են բնույթ չէին կրում և միտված էին ոչ թե պատժամիջոցների թիրախում հայտնված կազմակերպությունների գործունեության խաթարմանն, այլ թուլացմանը:

Պատժամիջոցների կիրառման կարևորագույն նպատակը ՌԴ ռազմաարդյունաբերական ոլորտի զարգացման կանխումն էր, այդ պատճառով պատժամիջոցների թիրախում էին հայտնվել այնպիսի կազմակերպություններ ինչպիսիք են «Կալաշնիկով» կոնցեռնը, ՀՕՊ համակարգեր արտադրող «Ալմազ-Անտեյ»-ը, մի շարք այլ գործարաններ և գիտահետազոտական կառույցներ, որոնք զբաղվում էին ժամանակակից սպառազինությունների նախագծման և արտադրման աշխատանքներով [24]: Համաձայն պատժամիջոցների՝ արգելվել էր ֆինանսական և տեխնոլոգիական համագործակցությունը վերոնշյալ կազմակերպությունների հետ, սառեցվել էին վերջիններիս ֆինանսական միջոցները արևմտյան ֆինանսական կառույցներում: Կարելի է պնդել, որ ռուսական ռազմաարդյունաբերական համալիրի նկատմամբ կիրառված պատժամիջոցները ՌԴ նկատմամբ զսպման քաղաքականության նոր մեկնարկն էին ազդարարում, որը փաստացի ավարտվել էր Մառը պատերազմի և ԽՍՀՄ կազմալուծումից հետո: Միաժամանակ, ԿՄՆ-ը փորձում էր նաև ճնշել սպառազինությունների արտադրության և արտահանմամբ զբաղվող իր հիմնական մրցակիցներից մեկին:

Հակառուսական պատժամիջոցների երրորդ ուղղությունը նպատակաուղղված էր ՌԴ էներգետիկ համակարգի թուլացմանը: ԿՄՆ-ի և ԵՄ-ի կողմից պատժամիջոցներ էին սահմանվել ռուսական էներգետիկ և հանքարդյունաբերական կազմակերպությունների նկատմամբ: Ընդ որում, պատժամիջոցները արգելք էին սահմանում ոչ թե ռուսական էներգակիրների գնման վրա, այլ ռուսական հանքարդյունաբերող կազմակերպություններին ժամանակակից տեխնոլոգիաներ վաճառելու վրա: ԿՄՆ-ն արգելել էր գազի և նավթի արդյունահանման համար խորքային հորատման տեխնոլոգիաների, ինչպես նաև Արկտիկայում թերթաքարային գազի և նավթի ստացման համար անհրաժեշտ տեխնոլոգիաների արտահանումը դեպի ՌԴ [25]: Եթե ԿՄՆ-ի կողմից ՌԴ-ի ֆինանսական և ռազմաարդյունաբերական ոլորտի նկատմամբ կիրառվող պատժամիջոցները կարող են երկակի մեկնաբանվել՝ միջազգային իրավունքի և պետության տարածքային ամբողջականության նկատմամբ ոտնձգության տեսքով, ապա Արկտիկայում էներգակիրների արդյունահանմամբ զբաղվող ռուսական կազմակերպությունների նկատմամբ պատժամիջոցների կիրառումը կարող է մեկնաբանվել միայն որպես նոր ռեսուրսների համար տարածաշրջանային տերությունների միջև մրցակցություն: Գլոբալ տաքացումը նպաստում է արկտիկական սառույցների վերացմանը և առավել մատչելի դարձնում տարածաշրջանում գտնվող ռեսուրսների արդյունահանումը, ինչն էլ իր հերթին հանգեցնում է տարածաշրջանային պետությունների միջև նոր մրցակազմի [26]:

2014 թ.-ի ուկրաինական ճգնաժամից հետո առավել ծավալուն պատժամիջոցներ են կիրառվել Ղրիմի, Դոնեցկի և Լուգանսկի՝ Ուկրաինայի վերահսկողությունից դուրս գտնվող հատվածներում գործունեություն ծավալող և ռազմավարական ենթակառուցվածքի նշանակություն ունեցող կառույցների ու կազմակերպությունների նկատմամբ, արգելվել է ցանկացած տեսակի ներդրում իրականացնել նշյալ աշխարհագրական տարածքներում [27]: Ընդ որում, պատժամիջոցները կիրառվում էին ոչ միայն վերոնշյալ տարածքներում անմիջական գործունեություն ծավալող կազմակերպությունների, այլև նրանց մատակարարների նկատմամբ: Սահմանափակվել էր անգամ համացանցային որոշ ծրագրերի հասանելիությունը: Մույն պատժամիջոցների կիրառումը ընդգրկում էր սահմանափակ աշխարհագրական տարածք և նպատակ ունեն բարդացնել ՌԴ-ի կողմից Ուկրաինայից անջատված տարածքների յուրացումը՝ հնարավորինս բարձրացնելով ՌԴ-ի կատարած ծախսերի գինը և ձգտելով սոցիալ-տնտեսական դեպրիվացիայի հասցնել նշյալ տարածքի բնակիչներին:

ՌԴ-ի նկատմամբ պատժամիջոցների ցանկն ընդլայնվել է նաև 2015 թվականից հետո՝ 2017 թ.-ին: ԱՄՆ-ի կողմից ՌԴ-ի նկատմամբ պատժամիջոցների կիրառման պաշտոնական պատճառաբանությունները եղել են տարատեսակ՝ Միջամտություն ԱՄՆ ընտրություններին, Սկրիպալների և ընդդիմադիր գործիչ Ա. Նավալնիի թունավորման, ինչպես նաև վերջինիս ձերբակալման կապակցությամբ: Տնտեսական պատժամիջոցներին զուգահեռ ՌԴ-ն և ԱՄՆ-ն միմյանց տարածքներից վտարում էին հակառակ կողմի դիվանագետներին, ինչն աստիճանական լարվող հարաբերությունների և ս մեկ ազդակ էր:

2022 թ.-ին ՌԴ-ի կողմից Ուկրաինայի նկատմամբ ռազմական ուժի կիրառմամբ պայմանավորված՝ ՌԴ-ի նկատմամբ կիրառված պատժամիջոցների քանակը գրեթե կրկնապատկվեց՝ 2400-ից դառնալով 4700 (2022 թ.-ի մարտի 15-ի դրությամբ), այսպիսով, ՌԴ-ն սահմանեց համաշխարհային հակառակորդ իր նկատմամբ կիրառված պատժամիջոցների քանակով [28]: ՌԴ-ի նկատմամբ կիրառվող պատժամիջոցները ռեկորդային էին ոչ միայն իրենց քանակով, այլև տեսակների բազմազանությամբ: Ընդ որում, եթե մինչ 2022 թ.-ը ԵՄ-ի և ԱՄՆ-ի կիրառած պատժամիջոցները տարբերվում էին ինչպես իրենց գործիքակազմով, այնպես էլ կիրառման քաղաքական տրամաբանությամբ, քանի որ ի տարբերություն ԱՄՆ-ի, ԵՄ-ն առավել մեղմ և ճկուն գործիքակազմ օգտագործելու կողմնակից էր և ըստ անհրաժեշտության նաև մեղմում էր պատժամիջոցները՝ հնարավոր դրական ազդակներ տալու և քաղաքական երկխոսություն ծավալելու նպատակով: 2022 թ.-ին ՌԴ-ի կողմից ռազմական ուժի կիրառումը վերափոխեց ԵՄ-ի մոտեցումը, և վերջինս ԱՄՆ-ի նմանությամբ որդեգրեց մաքսիմալ վնաս հասցնելու մարտավարություն: Մակայն, անհրաժեշտ է հաշվի առնել, որ ԵՄ ռեսուրսներն առավել սահմանափակ են, իսկ կառույցի անդամ որոշ պետություններ ունեն կախվածություն ռուսական էներգակիրներից: Մաքսիմալ վնաս հասցնելու միտմամբ պատժամիջոցների կիրառումը զգալի վնաս է հասցնում նաև որոշ ԵՄ պետությունների տնտեսությանը: Այնինչ, ԱՄՆ-ի կողմից պատժամիջոցների կիրառումը միտված է ոչ միայն ՌԴ-ի զսպման քաղաքականությանը, այլև սեփական տնտեսական պրոտեկցիոնիզմի քաղաքականության իրագործմանը, ինչը անընդունելի է համարվում խաղաղ ժամանակներում և գործող աշխարհակարգի պայմաններում, որի հիմնական ճարտարապետը հենց ԱՄՆ-ն է:

ՌԴ-ի կողմից ռազմական գործողության նախաձեռնումը էականորեն նպաստեց ԱՄՆ-ի շուրջ դաշնակիցների կոնսոլիդացմանը և միասնական ճակատով Ռուսաստանի դեմ պատժիչ

գործողությունների մեկնարկին: Հավաքական պատժամիջոցներ են սահմանվել մի շարք ոլորտներում: Ամենաին նպատակ չունենալով թվարկել ՌԴ-ի նկատմամբ կիրառվող մի քանի հազար նոր պատժամիջոցները՝ փորձենք ստորև առանձնացնել պատժամիջոցների թիրախում հայտնված հիմնական ոլորտները, որոնք տարբեր ժամանակագրական միջակայքերում շոշափելի վնաս են հասցնելու ՌԴ-ին:

Պատժամիջոցների է ենթարկվել ֆինանսական ոլորտը, ըստ որի՝ ԱՄՆ-ն արգելել է իր քաղաքացիներին և կազմակերպություններին ՌԴ-ում ներդրում կատարել, ինչպես նաև ռուսական պետական ինստիտուտների և կազմակերպությունների հետ գործարքներ իրականացնել [29]: ԵՄ-ում և ԱՄՆ-ում սառեցվել են ռուսական խոշորագույն բանկերի՝ հարյուրավոր ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց ակտիվները, որոնք պահվում էին եվրոպական, ամերիկյան և պատժամիջոցներին միացած այլ պետությունների ֆինանսական կառույցներում: «Վիզա» և «Մաստեր» քարտային համակարգերը և ս դադարեցրել են իրենց աշխատանքը ՌԴ-ում: ԵՄ-ն ռուսական մի շարք բանկեր անջատել է նաև փոխանցումների SWIFT համակարգից: ՌԴ-ի նկատմամբ պատժամիջոցներ կիրառող երկրներին է միացել նաև Շվեյցարիան՝ խախտելով պատմականորեն ձևավորված չեզոքության քաղաքականություն վարելու ավանդույթը [30]: ՌԴ արտաքին գործերի նախարար Ս. Լավրովն «անսպասելի և գողություն» է որակել Արևմուտքի կողմից ՌԴ ոսկեարժույթային պահուստների արգելափակումը, որի մոտ կեսը պահվում էր արևմտյան տարբեր պետությունների ֆինանսական կառույցներում [31]: Թե՛ Ս. Լավրովի՝ ակտիվների սառեցման անսպասելիության մասին պնդումը, թե՛ մինչև ռազմագործողության մեկնարկը ակտիվները դուրս չբերելու փաստը խոսում են ՌԴ-ում որոշում կայացողների՝ արևմտյան պետությունների միավորվելու վճռականությունը թերագնահատման մասին:

Պատժամիջոցների երկրորդ կարևոր ճյուղը տարածվում է տնտեսական և առևտրային հարաբերությունների վրա: Այստեղ ևս կիրառվող պատժամիջոցները կարելի է անվանել աննախադեպ, քանի որ պատժամիջոցների թիրախում են հայտնվել անգամ ռուսական առևտրային նավերը, որոնց արգելվել է մուտք գործել մի շարք պետությունների նավահանգիստներ [32]: Գրեթե չորս տասնյակ պետություններ արգելել են իրենց օդային տարածքով ռուսական ինքնաթիռների թռիչքները: ԱՄՆ-ն ամբողջությամբ դադարեցրել է էներգակիրների ներկրումը ՌԴ-ից, որը ՌԴ արտահանման հիմնական ապրանքատեսակն է և ապահովում է բյուջետային եկամուտների զգալի մասը: ԵՄ-ն

ևս փորձում է գտնել այլընտրանքներ ռուսական էներգակիրներին [33]: ԱՄՆ-ն և ԵՄ-ն սահմանափակել են նաև յուրաքանչյուր դասի իրերի արտահանումը դեպի ՌԴ, և սպասարկման և առևտրային ոլորտի արևմտյան տասնյակ կազմակերպություններ հայտարարել են ՌԴ-ում գործունեության դադարեցման մասին:

ՌԴ-ի նկատմամբ կիրառվող պատժամիջոցների ցանկում առանցքային դեր ունի տեխնոլոգիական պատժամիջոցների կիրառումը: ԱՄՆ-ից ՌԴ տեխնոլոգիական արտադրանքի արտահանման նկատմամբ սահմանվել է լիցենզավորում [34]: Ընդ որում, լիցենզավորումը տարածվում է ցածր տեխնոլոգիական մշակվածություն ունեցող սպրանքատեսակների վրա, որոնք կարող են օգտագործվել պաշտպանության, օդատիեզերական և ծովային ոլորտներում: ԵՄ-ն ևս միացել է տեխնոլոգիական պատժամիջոցներին և արգելել ռազմական բնույթի սարքավորումների և ծրագրերի վաճառքը ՌԴ-ին [35]: Հարավային Կորեան, Թայվանը և Ճապոնիան ևս միացել են տեխնոլոգիական պատժամիջոցներին, ինչը դժվարին կացության մեջ է դնում ռուսական տեխնոլոգիական սեկտորը: Ռուսաստանում իրենց գործունեությունը և մատակարարումները դադարեցրել են առաջատար տեխնոլոգիաներ արդյունահանող տասնյակ կազմակերպություններ: Այսպիսով, Ռուսաստանի նկատմամբ կիրառվող տեխնոլոգիական պատժամիջոցներից տուժելու են մի շարք ոչ ռազմարդյունաբերական ոլորտներ, ինչպիսիք են՝ մեքենաշինությունը, փոխադրումները, հանքարդյունաբերությունը, հեռահաղորդակցությունը [36]: Այս ոլորտում կիրառվող պատժամիջոցները միջնաժամկետ և երկարաժամկետ հեռանկարում առավել դժվար հաղթահարելին են և հանգեցնելու են շրջայական խնդիրների:

Այսպիսով, կարելի է պնդել որ Ռուսաստանի Դաշնության նկատմամբ կիրառվող պատժամիջոցները վերջին տասը տարիների ընթացքում ենթարկվել են էական վերափոխման: Եթե ՌԴ-ի նկատմամբ կիրառվող առաջին պատժամիջոցների քաղաքական նպատակն էր հանդիսանում տարվող քաղաքականության անընդունելիության մասին զգուշացումը, ապա այժմ ՌԴ-ի դեմ պատժամիջոցները հանդիսանում են զսպման գործիք: Անկախ Ուկրաինայում ծավալվող ռազմական գործողությունների արդյունքից՝ ՌԴ-ի նկատմամբ սահմանված պատժամիջոցները դեռ երկար ժամանակ չեն չեղարկվելու, քանի որ այսուհետ ՌԴ-ն ԱՄՆ-ի կողմից ընկալվում է որպես հիմնական սպառնալիք: ՌԴ-ի նկատմամբ սահմանված պատժամիջոցները միտված են լինելու ոչ միայն Ուկրաինայի միջազգայնորեն ճանաչված տարածքներից ռուսական գործերի դուրսբերմանը և ռազմական գործողու-

թյունների դադարեցմանը, այլև սոցիալ-տնտեսական համակարգի կազմալուծմանը և քաղաքական համակարգի փոփոխությանը, միջազգային մեկուսացման միջոցով վերջինիս քաղաքական ազդեցության նվազմանը: Ռուսաստանի նկատմամբ պատժամիջոցների կիրառումը որոշ դեպքերում կարելի է այլևս կարելի է համարել նպատակ և ոչ թե նպատակին հասնելու գործիք:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. **N. Wadhams**, "Russia is now the worlds most-sanctioned nation," Bloomberg, 2022. Available: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-03-07/russia-surges-past-iran-to-become-world-s-most-sanctioned-nation>.
2. **В. Путин**, "Путин сравнил санкции против России с объявлением войны," Рия Новости, 05.03.2022.
3. Anders Åslund and Maria Snegovaya, "The impact of Western sanctions on Russia and how they can be made even more effective," Atlantic Council, USA, 2021.
4. **E. Ashford**, "Not-So-Smart Sanctions: The Failure of Western Restrictions Against Russia," *Council on Foreign Relations*, vol. vol. 95, no. 1, pp. 114-123, 2016.
5. **Gary Clyde Hufbauer, Jeffrey Schott, Kimberly Ann Elliott, Barbara Oegg**, *Economic Sanctions Reconsidered*, third edition, Peterson Institute for International Economics, 2009.
6. **Գ. Պետրոսյան**, "Պատժամիջոցների կիրառման նպատակներն ու մեխանիզմները ժամանակակից միջազգային հարաբերություններում," *գիտական արցախ*, vol. 4, no. 7, pp. 52-60, 2020.
7. The White House Archives, "Office of the Press Secretary," 13 November 2001.
8. Website of U.S.A. congress "Sergei Magnitsky Rule of Law Accountability Act of 2012" 23 07 2012. [Online]. Available: <https://www.congress.gov/112/bills/s1039/BILLS-112s1039rs.pdf>.
9. Kremlin.ru "Выступление и дискуссия на Мюнхенской конференции по вопросам политики безопасности" 10 02 2007. [Online]. Available: <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>.
10. Kremlin.ru "Выступление и дискуссия на Мюнхенской конференции по вопросам политики безопасности " 10 02 2007. [Online]. Available: <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>.
11. **W. Browder**, "The Russian State and the Case of Sergei Magnitsky," Chatham House, London, 15 December 2009.
12. **R. Gray**, " Bill Browder's Testimony to the Senate Judiciary Committee," The Atlantic, 2017.
13. U.S. congress website " Sergei Magnitsky Rule of Law Accountability Act of 2012" 2015-2016. [Online]. Available: <https://www.congress.gov/bill/114th-congress/senate-bill/284/text>.
14. U.S. Department of State " 2020 Global Magnitsky Program Designations " 10 December 2020. [Online].

- Available: https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/12/Infographic_v1.8-508.pdf.
15. **M. E. O'Connell**, "Debating the Law of Sanctions," *European Journal of International Law*, vol. 13, no. 1, pp. 63-79, 2002.
  16. **M. E. O'Connell**, "Debating the Law of Sanctions," *European Journal of International Law*, vol. 13, no. 1, pp. 63-79, 2002.
  17. **M. E. O'Connell**, "Debating the Law of Sanctions," *European Journal of International Law*, vol. 13, no. 1, pp. 63-79, 2002.
  18. **W. M. Reisman**, "Assessing the Lawfulness of Nonmilitary Enforcement: The Case of Economic Sanctions," *American Society of International Law*, vol. 89, pp. 350-360, 1995.
  19. **J. Dobbins**, "Rethinking American National Strategy for the 21st Century," *National Interest Journal*, 2015.
  20. **M. Compton**, "The white House, president Obama archives," 21 October 2011. [Online]. Available: <https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2011/10/21/president-obama-has-ended-war-iraq>.
  21. **Арег Галстян**, "Внутренние аспекты санкционной политики США против России," РСМД, 2018.
  22. U.S. Congress, "COUNTERING AMERICA'S ADVERSARIES THROUGH SANCTIONS ACT", U.S. congress website, Washington, AUG. 2, 2017.
  23. Спикер Белого дома, "О противодействии противникам Америки посредством санкций," 2 Августа 2017. [Online]. Available: <https://ru.usembassy.gov/ru/statement-president-donald-j-trump-signing-countering-americas-adversaries-sanctions-act-ru/>.
  24. **A. Abrams**, "Here's What We Know So Far About Russia's 2016 Meddling," 18 April 2019. [Online]. Available: <https://time.com/5565991/russia-influence-2016-election/>.
  25. Рия Новости, "Хронология введения санкций и ответные меры России в 2014-2015 годах" 03 02 2020. [Online]. Available: <https://ria.ru/20151125/1328470681.html>.
  26. Настоящее время, "ВСЕ САНКЦИИ США И ЕВРОСОЮЗА В ОТНОШЕНИИ РОССИИ С 2014 ГОДА" 2021. [Online]. Available: <https://www.currenttime.tv/a/russia-american-european-sanctions/29449693.html>.
  27. Рия Новости, "Хронология введения санкций и ответные меры России в 2014-2015 годах " 25 11 2015. [Online]. Available: <https://ria.ru/20151125/1328470681.html>.
  28. National Archive "Russian industry sector sanctions", Code of Federal Regulations " 6 August 2014. [Online]. Available: <https://www.ecfr.gov/current/title-15/subtitle-V/chapter-VII/subchapter-C/part-746/section-746.5>.
  29. **А. Богуславская**, "Арктика: борьба за ресурсы и влияние," *deutsche welle*, 2019.
  30. ВВС, "Санкции Евросоюза против Крыма вступили в силу" 20 12 2014. [Online]. Available: https://www.bbc.com/russian/international/2014/12/14_1220_crimea_sanctions_eu.
  31. **Julia Friedlander, Maia Nikoladze, Charles Lichfield, Ananya Kumar and Castellum. AI**, "The Atlantic council," 7 March 2022. [Online]. Available: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/econographics/global-sanctions-dashboard-special-russia-edition/>.
  32. The White House Briefing room, "FACT SHEET: United States, G7 and EU Impose Severe and Immediate Costs on Russia," 6 April 2022. [Online]. Available: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/04/06/fact-sheet-united-states-g7-and-eu-impose-severe-and-immediate-costs-on-russia/>.
  33. **Michael Shields and Silke Koltowitz** "Neutral Swiss join EU sanctions against Russia in break with past", Reuters, 1 March 2022. [Online]. Available: <https://www.reuters.com/world/europe/neutral-swiss-adopt-sanctions-against-russia-2022-02-28/>.
  34. **С. Лавов**, "Выступление С.Лаврова перед студентами и профессорско-преподавательским составом МГИМО(У)," 23 03 2022. [Online]. Available: <https://www.youtube.com/watch?v=V6uNvit7nsE>.
  35. Minami Funakoshi, Hugh Lawson and Kannaki Deka, "Tracking sanctions against Russia", Reuters, 14 April 2022. [Online]. Available: <https://graphics.reuters.com/UKRAINE-CRISIS/SANCTIONS/byvvrjenzmve/>.
  36. Euronews "EU countries agree on new Russia sanctions, including coal embargo" 08.04.2022 [Online]. Available: <https://www.euronews.com/my-europe/2022/04/07/eu-countries-agree-on-new-russia-sanctions-including-coal-embargo>
  37. DEPARTMENT OF COMMERCE Bureau of Industry and Security, "The daily journal of the United States government," 24 February 2022. [Online]. Available: <https://www.federalregister.gov/documents/2022/03/03/2022-04300/implementation-of-sanctions-against-russia-under-the-export-administration-regulations-ea>.
  38. **E. Commision**, "Official webpage of the European commision," 2022. [Online]. Available: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/eu-solidarity-ukraine/eu-sanctions-against-russia-following-invasion-ukraine_en#dual-use-goods-and-advanced-technology-items.
  39. **H. Coffey**, "The independent journal," 3 March 2022. [Online]. Available: <https://www.independent.co.uk/travel/news-and-advice/airbus-boeing-russia-aircraft-planes-b2027603.html>.

Содана/Հանձնվել է՝ 20.04.2022

Рецензирована/Գրախոսվել է՝ 19.05.2022

Принята/Ընդունվել է՝ 23.05.2022